

PYHTÄÄ

Långön ja Verssonkankaan ranta-asemakaavan muutosalueen muinaisjäännösinventointi 2004

Timo Jussila ja Hannu Poutiainen

Kustantaja: Pyhtään kunta

Sisältö:

Perustiedot	2
Paikannuskartta	3
Inventointi	4
Långö	4
Verssonkangas.....	5
Muinaisjäännökset	7
Långö Baksudden.....	7
Verssonkankaan miilu	11

Kansikuva: Tykkiasemaksi tulkittu kivikehä Långön Baksuddenin kainalossa, etelärannalla.

Perustiedot

Alue: Pyhtään Munapirtin Verssonkankaan alue Verssonpohjan länsipuolelta itään Verkkoniemen kärkeen. Långön saaren lounaiskärki Storbottnen-lahden länsi ja luoteispuolella.

Tarkoitus: Kaava-alueinventointi. Mahdollisten alueella sijaitsevien muinaisjäännösten paikantaminen ja karkea rajaaminen, niin että ne voidaan ottaa huomioon kaavoituksessa ja maankäytön suunnittelussa.

Tavoite: Maankäyttö ja rakennuslain mukaisesti alueen riittävän (=kohtuullisen) kattava tarkastus, sekä jo ennestään tunnettujen muinaisjäännöstietojen kokoaminen.

Työaika: Kenttätyöaika: 11.12.2004, kaikkiaan 2 henkilötyöpäivää.

Kustantaja: Pyhtään kunta.

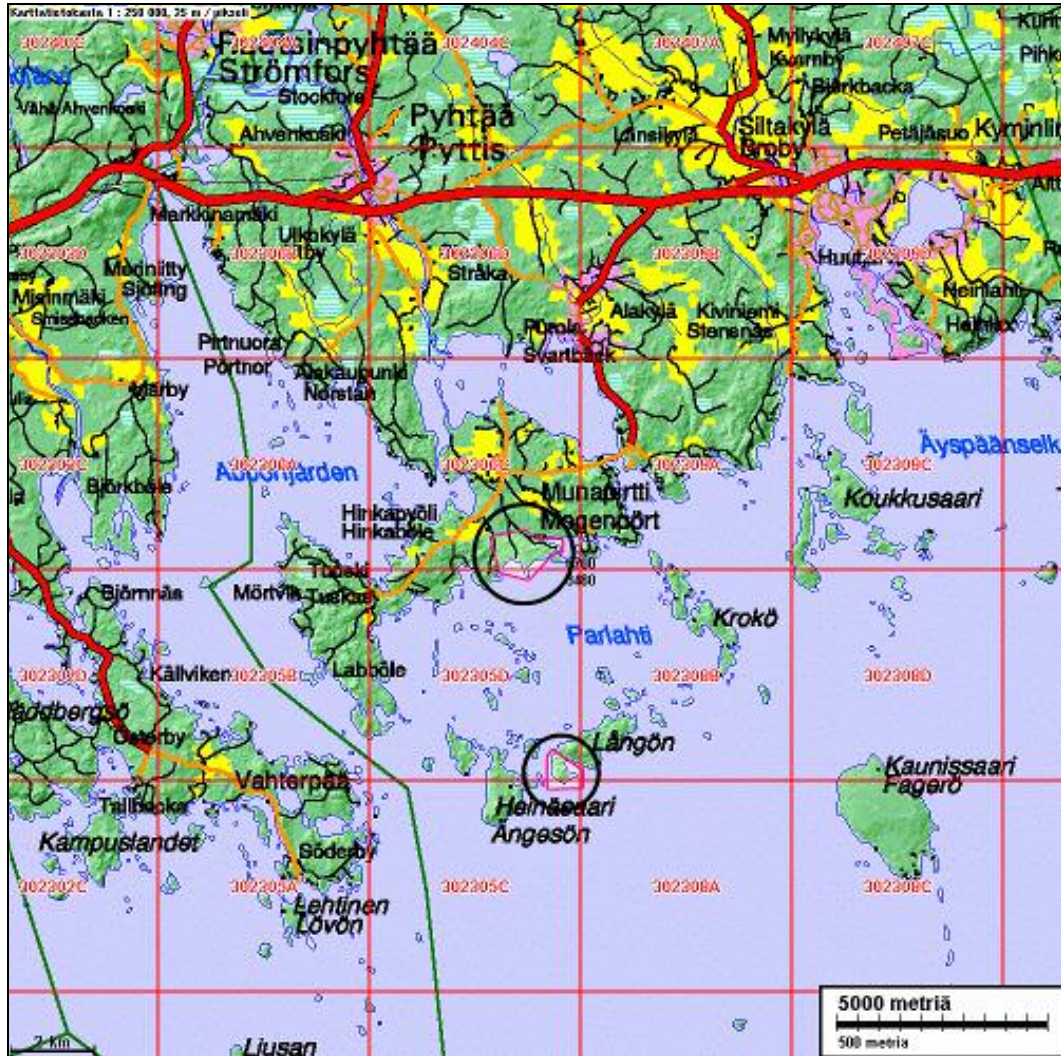
Tekijä: Mikroliitti Oy, Timo Jussila ja Hannu Poutiainen

Aiemmat

tutkimukset Viggo Groundstroem inventointi 1938, Maarit Suni, inventointi 1975. Rannikon ja saariston osayleiskaavan yhteydessä on laadittu selvitys alueen luonnonoloista ja maisemasta, missä yhteydessä selvityksen tekijä Sauvo Henttonen raportoi myös kulttuurihistoriallisia kohteita v. 1997.

Tulokset: Tutkimusalueelta tunnettiin yleiskaavaan merkityt kultt.hist kohteet Verssonkankaan miilu ja kivrakennelma Långöstä. Inventoinnissa em. kohteet tarkastettiin ja todettiin muinaisjäännöksiksi. Uusia suojelukohteita ei alueelta löydetty.

Paikannuskartta

Ote Viggo Groundstroemin inventointikertomuksen v. 1938 kartasta:
(Museoviraston arkeologian osaston topografisessa arkistossa)

Inventointi

Långö

Långön lounaiskärjen maastoinventoinnin suoritti Hannu Poutiainen. Alue tarkastettiin kattavasti silmämääräisesti. Långön pohjoisrannalla, tutkimusalueen ulkopuolella ja itäpuolella, on kahdeksan muinaismuistolailla suojeltua kivirakennelmaa, jotka on tulkittu ryssänuuneiksi. Alue on kallioista ja siellä kasvaa kallioiden välissä harvaa mäntymetsää. Korkein kallio kohoaa alueella n. 13 metrin korkeudelle. Tutkimusalueelta löytyi niemen etelärannalta tykkiasemaksi tulkittu kivikehä ja sen läheltä kaksi ryssänuunia ja kivistä ladottu pieni rintavarustus. Ks. luku muinaisjäännökset. Paikka on merkitty yleiskaavaan v. 2000 merkinnällä Sk 154.

Kuva: Ingvar Grönholmin veneineen lähdössä kuljettamaan Hannu Poutiaista horisontissa häämöttävään Långöhön

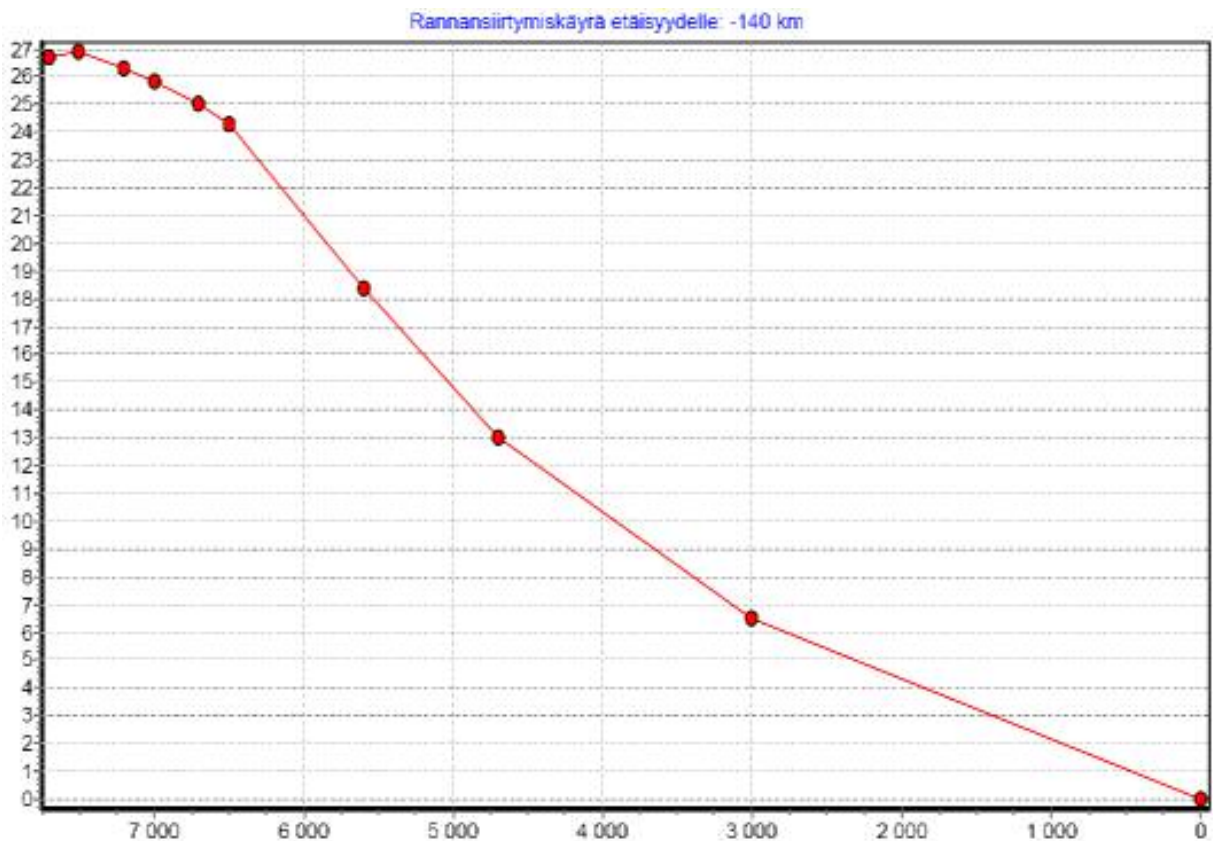

Kuva: Näkymä Långön eteläkärjestä, Baksuddenin suuntaan itään.

Verssonkangas

Verssonkangas on harjualue, jonka pää laskee mereen Versorevet (1930-luvun kartassa Par-laxudde) niemenä – matalana kapeana hiekkasärkkänä. Harjun pää osuu tutkimusalueen kes-kelle. Tutkimusalueen reunoilla maaperä on moreeni, lohkareinen ja paikoin länsiosassa jopa louhikkoinen, kuusivaltainen. Pääosa tutkimusalueesta (sen keskiosa) on maastoltaan tyypillis-tä pyyntikulttuurin asuinpaikkamaastoa. Alueelta tunnetaan yksi historiallisen ajan muinais-jäännös, hiilimiilu, joka on yleiskaavaan merkitty sk 156. Alueen itäosassa, Verkkokankaan ja Vassholmenin saaren välisessä matalassa salmessa on puualuksen jäänteet (yleiskaavassa Sk 102). Alueelta ei tunneta esihistoriallisia muinaisjäännöksiä, lähimmät tunnetut kampake-raamiset asuinpaikat ovat mantereelta ja ne sijaitsevat 15-25 m korkeustasoilla. Munapirtin itä-puolella on rantakallioilla kolme hiidenkiuasta 10-15 m korkeustasoilla, yksi 39 m korkeudella. Tutkimusalueella harjun lakitasanne on n. 18 m korkeustasolla. Laki on paljastunut laskevan itämeren alta n. 3600 eKr . Noin. 2700 eKr on ranta ollut 13 m korkeudella ja kymmenen metrin tason alapuolelle vesi on laskenut n. 1900 eKr. Viiden metrin tason alapuolelle vesi on laske-nut n. 300 eKr. (Jussila & Kriiska 2004).

Viron rannikon rannansiirtymiskronologian perusteella arvioitu rannansiirtyminen Verssonkankaan alueella (n. ±1 m tark.). Vaaka-akselilla vuodet BP (vuotta sitten) ja pystyakselilla korkeus nykyisestä merenpinnasta metreinä (Jussila & Kriiska 2004, Shore Displacement Chronology of the Estonian Stone Age. Estonian Journal of Archeology 8/1).

Lähes koko harjun alue on siis potentiaalista esihistoriallisille muinaisjäännöksille. Alueen maastotarkastuksen suoritti Timo Jussila, parin viimeisen valoisin tunnin aikana mukana oli myös Långöstä palannut Hannu Poutiainen. Alue tutkittiin kattavasti silmämääräisesti. Kankaalla ei havaittu mitään maan päälle näkyviä rakenteita, jotka viittaisivat esi- tai historiallisen ajan asumiseen (kuten asumuspainanteita, kiukaan jätteitä jne.). Kankaan eteläreunoilla ei ole

missään selvää yhtenäistä rantamuodostumaa, jota voisi käyttää kiintopisteenä muinaisjään-
nöksiä etsittäessä. Näin ollen jokainen metri harjun rintein laelta noin viiden metrin korkeudel-
le vesirajasta voi olla mahdollinen pyyntikulttuurin asuin- tai leiripaikan sija. Sellaisen paikan-
taminen varmuudella tämän laajuiselta alueelta vaatii (hyvän onnen lisäksi) alueen kattavan
tiheäverkkoisen systemaattisen tutkimusmenetelmän, jonka kustannukset olisivat useita kym-
meniä tuhansia euroja. Sellaisen suorittaminen tässä yhteydessä ei ole perusteltua. Nyt suo-
ritettiin alueella topografian
perusteella sopiviksi katsotuilla
maastonkohdilla satunnaista
koekuopitusta. Erityisesti laen
eteläranta katsottiin tihein
otoksin. Mitään esihistoriaan
viittaavaa ei koekuopituksessa
havaittu harjun alueella. Alueen
kalliopaljastumat tarkastettiin
hiidenkiukaitten varalta, niitä
kuitenkaan havaitsematta.

Kuva: Harjun länsireunalla olevan
kalliopaljastuman jyrkkä eteläseinämä,
kuvattu itään.

Kuva: Harjun länsipuoliskon loivaa
etelärinnettä, taustalla harjun
jyrkkärinteisempi kärki. Kuvattu
itään. Paikoin maasto harjun alueella oli
lohkareinen

Kuva: Timo Jussila tutkii koekuopan
sisältöä Verssonkankaalla. Kuvan
tilanteesta poiketen koekuopista
kaivettu maa seulottiin käsiseulalla.

Tämän kaltaisessa maastossa on syytä jatkossa harkita suppeiden ja rajattujen osa-alueiden tarkempaa tutkimista kulloisenkin tarpeen mukaisesti: kuten päätettyjen eksaktien rakennuspaikkojen tiheä koekuopitus.

Harjun ulkopuoliset, tutkimusalueen reunat tarkastettiin silmämääräisesti. Alueen lounaiskolkassa, Verssonpohjan länsirannalla oleva kumpare katsottiin tarkemmin. Paikka on louhikkoinen ja kallioinen, eikä muutamassa kivien väliin koverretussa koekuopassa havaittu mitään ihmistoiminnan jälkiä. Myöhäisestä vuodenajasta huolimatta, maaperä alueella oli sula ja kuiva, joten tutkimusolosuhteet olivat siltä osin hyvät. Rannassa, alueen keski- ja länsiosassa on lomakylä huvila- ja saunarakennuksineen.

Muinaisjäänökset

Långö Baksudden

Rauh.lk: 1

Ajoitus: historiallinen
Laji: varustus: kivivarustus, ryssänuuneja

Kartta: 3023 05 x: 6695 01 y: 3479 70, yleiskaavassa sk 154.

Tutkijat: Sauvo Henttonen 1997 ymp. selvitys, Jussila & Poutiainen 2004 inventointi.

Sijainti: Sijainti: Kohde sijaitsee Pyhtään kirkosta 15 km eteläkaakkoon, Suomenlahteen kuuluvan Parlahden eteläosassa. Siellä on avomeren äärellä Långön -niminen saari, jossa on itään työntyvä Båksudden -niminen niemi. Kiveykset ovat hyvin näkyvällä paikalla Båksuddenin etelärannalla, sen kainalon kohdalla avokalliolla. Rannasta on matkaa kivikehälle noin 60 - 70 m sekä pienille röykkiöille ja kiveykselle noin 40 - 45 m.

Huomiot: Kivikehä on huolellisesti kasattu ja sijaitsee tasaisella kallion osalla. Halkaisija 5 x 5,5 m, vallin korkeus 0,6 m, kivien koko 0,1 - 0,6 m. Kivet ovat täysin jäkälöityneitä Vallin selänpuoleisesta seinämästä työntyy kehän sisäpuolelle 2 m pituinen ja metrin levyinen, osittain sortunut kivijono, jonka päässä on laattakivi halkaisijaltaan 0,9 - 1,1 m. Vastapäätä sisäpuolista kivijonoa näyttää ulkopuolella olevan vastaväntölaatta mutta sortuneempi rakenne, johon myös liittyy laattakivi. Tulkinta: tykkiasema.

Kiviröykkiöt. Kaksi pientä röykkiötä rantaan viettävän kallion reunalla, niiden välinen etäisyys 2 m. Halkaisija 0,7 x 1,3 m, korkeus 0,6 m. Toinen on varsin hyvin säilynyt, selvästi ladottu ja suorakaiteen muotoinen. Toinen on sortunut. Kivet jäkälän peittämiä. Tulkinta: ryssänuuneja.

Kiveys. Edellisistä (niemestä poispäin) 8 - 10 m etäisyydellä. Sijaitsee matalan kalliojyrkänteen juurella. Kiveys on suorakaiteen muotoinen, mantereen puolelta avoin kivikehä. Pisin sivu 1,6 m merelle päin, muut sivut 1,2 m, korkeus 0,5 m. Eri kokoisista ja muotoisista, osin laattamaisista kivistä koottu rakennelma. Jäkälöitynyt. Tulkinta: näkösuoja, ampumasuoja.

Muinaisjäänökset saattavat liittyä Ruotsin ja Venäjän välisiin sotatapahtumiin. Lisätietoja: "Rotsensalmskij port i krepost (ven)

Tekstilainaus:

"Ruotsinsalmen merilinnoitus sijaitsi Suomenlahden rannalla nykyisen Kotkan kaupungin paikalla ja sen edustan saarilla. 1788-1790 Ruotsin ja Venäjän välisessä sodassa itäisellä Suomenlahdella käydään kaksi suurta Ruotsinsalmen meritaistelua. 1790 Venäjä aloitti Ruotsinsalmen merilinnoituksen rakentamisen osaksi uutta Pietarin puolustusjärjestelmää. Linnoituksen paikka valitaan Ruotsinsalmen meritaistelujen osoittaman strategian perusteella. Ruotsinsalmen on tarkoitus toimia Kronstadtin etuvartiona. Linnoitus ei muodostu yhtenäisestä bastionirintamasta vaan kymmenistä erillisistä linnakkeista, jotka rakennetaan sotasataman ja varuskunnan suojaksi." (teksti: Ulla-Riitta Kauppi, Suomalaiset linnat ja linnoitukset)

1:10 000:

Tykkiasemaksi tulkittu kivikehä, mahdollisesti 1700-luvulta.'

Mahdollinen varustus, näkö- tai ampumasuoja

Ryssänuuneja

Verssonkankaan miilu

Rauh.lk: 2

Ajoitus: historiallinen
Laji: valmistuspaikka: hiilimiilu

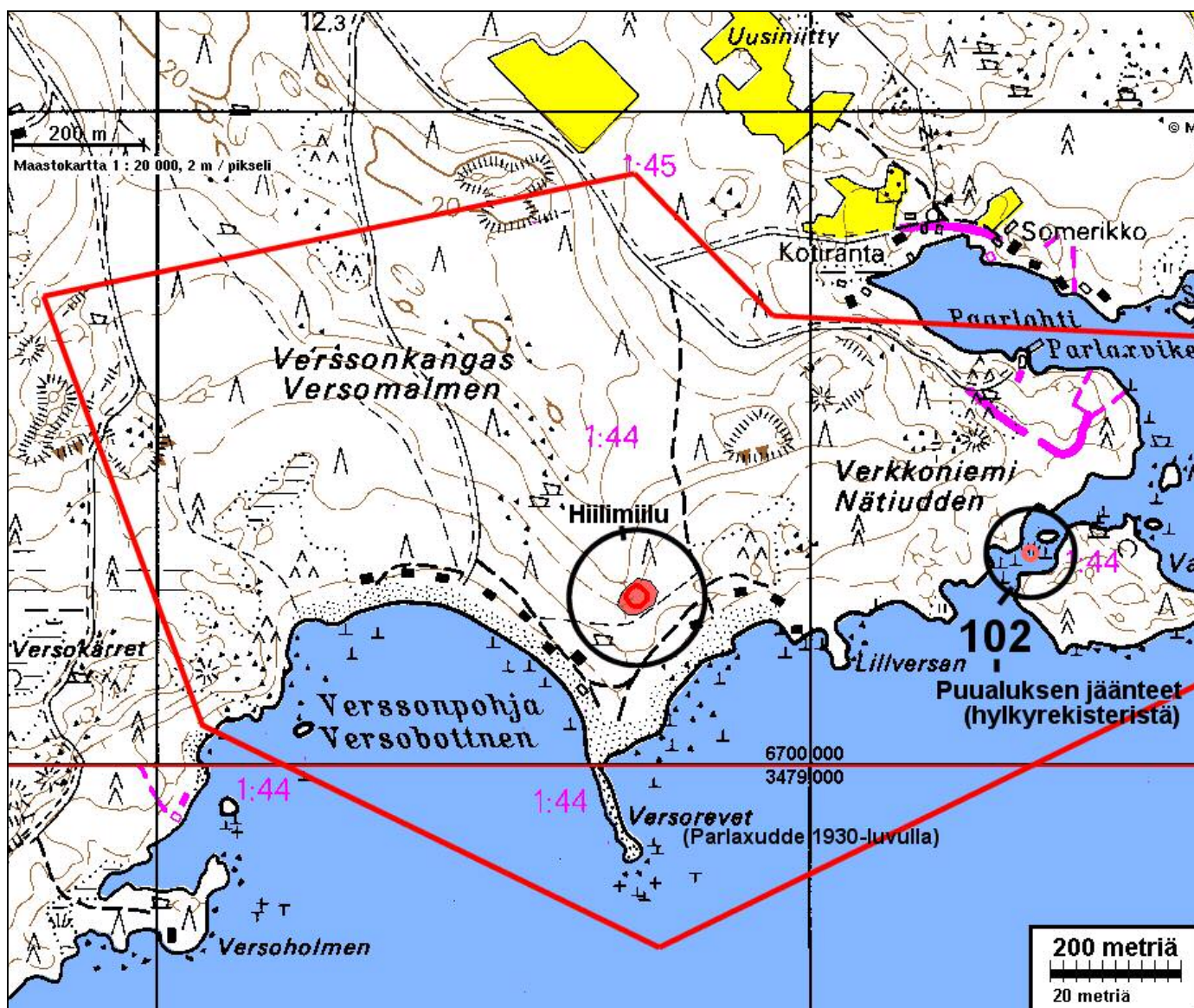
Kartta: 3023 06 , x: 6700 26 y: 3478 73, yleiskaavassa sk 156.

Tutkijat: Sauvo Henttonen 1997 ymp. selvitys, Jussila & Poutiainen 2004 inventointi

Sijainti: Verssonkankaan harjurinteen eteläpäässä, Verssorevet –niemen pohjoispuolella, 140 m niemen kaakkoisrannasta, rinteessä olevalla tasanteella olevan suppa-kuopan pohjalla.

Huomiot: Paikalla on harjun kärjen alarinteessä laaja tasanne, jossa on laakea ja matala suppakuoppa. Supan pohjalla on iso hiilimiilu, joka on ehjä ja vaikuttaa purkamattomalta eli miilu on mennyt ilmeisesti pilalle – hiilet palaneet tuhkakksi.

1:10 000 (tutkimusalueen raja merkitty punaisella viivalla)

hiilimiilu kuvan keskellä matalan supan pohjalla. Kuvattu etelään.

Espoossa 19.12.2004

Timo Jussila